

ЁШЛАР МАЪНАВИЙ ДУНЁҚАРАШИНИ ШАКЛЛАНТИРИШДА ҚАДРИЯТЛАРНИНГ АҲАМИЯТИ

Раматов Джуманиёз Султонович
ТДТРУ Ижтимоий фанлар кафедраси мудири,
фалсафа фанлари доктори, профессор
Баратов Рашит Ўсарович,
ТДТРУ доценти

АННОТАЦИЯ

Мақолада янги Ўзбекистонда Талаба-ёшлар маънавий-ахлоқий дунёқарашини шакллантиришда маърифат алоҳида аҳамият касб этилганлиги. Зеро, маърифат – маънавиятга олиб келадиган йўл, уни шакллантирувчи воситаси кўрсатилган. Маърифат миллат тарихининг ажралмас таркибий қисми каби масалалар таҳлил этилган.

Калим сўзлар: *Талаба-ёшлар, виждон, маънавий-ахлоқий дунёқараш, сўз эркинлиги, маърифат, касб-ҳунар, таълим-тарбия*

ABSTRACT

In the article, enlightenment is of particular importance in the formation of the spiritual and moral worldview of students in the new Uzbekistan. After all, enlightenment is the path leading to spirituality, and the tool that forms it is shown. Enlightenment is an integral part of the nation's history.

Key words: *Students-youth, conscience, spiritual-ethical outlook, freedom of speech, enlightenment, profession, education*

КИРИШ

Ўзбекистонда жамият ва халқ ҳаётининг барча соҳалари қатори, ёшларнинг ижтимоий ва иқтисодий жараёнлардаги ўрни ва аҳамияти билан боғлиқ жабҳаларида туб бурилишлар ясади. Ушбу жараённинг таркибий қисми сифатида намоён бўлган қонун устуворлигига асосланган ҳукуқий-демократик, фуқаролик жамияти асосларининг мустаҳкамланиши туфайли давлатнинг ёшларга доир сиёсати тўғрисидаги қарашлар ва бунда ижтимоий муносабатларнинг қарор топиши натижасида ёш авлод қиёфасидаги ўзгаришлар ҳамда бу ўзгаришларнинг ижтимоий тараққиётга таъсири муаммоларини ўрганиш бугунги кунда муҳим аҳамиятга эга бўлиб бормоқда.

Шу нуқтаи назардан, давлатнинг ёшларга доир сиёсатида бозор муносабатлари мустаҳкамланиб бораётган ҳозирги шароитида жамият ижтимоий негизида юз бераётган ўзгаришлар, ёш ижтимоий қатламлар орасидаги табақалашув жараёнлари натижасида вужудга келаётган янги

гуруҳлар, шунингдек, уларнинг ранг-баранглигини таъминловчи тамойилларни ҳисобга олишга тўғри келмоқда. Айнан ана шу тамойилларга таяниб иш олиб бориш бу сиёсат таянадиган ижтимоий негиз ва иқтисодий омилларнинг асосини ташкил этилмоқда.

Ушбу йўналишдаги фаолиятнинг тўғри ташкил этилиши, нафақат жамият тараққиётини таъминлаш, балки яна кўплаб соҳалар, ҳатто уни бошқаришга ҳам ижобий жиҳатдан таъсир этиб, ижтимоий-сиёсий жараёнлар ривожини таъминлай олиши маълум бўлмоқда. Шундай экан, ижтимоий фанлар тизимида давлатнинг ёшларга доир сиёсати билан ушбу масала чуқур ўрганилиши бир қатор ижтимоий, жумладан сиёсий фанларда эътибор билан таҳлил қилиниши лозимлиги давр талабига айланиб бормоқда.

Бугунги кунда жамиятимизда қонун устуворлиги қарор топиб, давлатнинг ёшларга доир сиёсати ижтимоий-иқтисодий асослари мустақамланаётган экан, Янги Ўзбекистон ривожини ушбу босқичида мазкур соҳа билан боғлиқ тизимда жиддий ўзгаришлар юз бераётганлигини ҳисобга олиб, уларни нафақат назарий, балки амалий жиҳатдан ҳам ўзига хос тарзда таҳлил қилиш муҳим аҳамият касб этмоқда.

МУҲОКАМА ВА НАТИЖАЛАР

Янги Ўзбекистон тажрибаси шундан далолат берадики, мустақилликнинг ўтган йиллари давомида жамиятимиз ҳаётининг барча соҳаларида амалга оширилаётган ислоҳот натижалари, халқ маънавиятининг тикланиши, бой, миллий тарихий меросимизнинг кенг ўрганилиши, анъаналарнинг асраб-авайланиши, маданият ва санъат, фан ва таълим равнақи ёшларга оид сиёсат самарадорлигини ошириш масалалари билан узвий боғлиқдир. Бу соҳалардаги ислоҳотлар ва уларнинг бугунги кундаги юксак натижалари ушбу сиёсатнинг самарали амалга ошишини таъминлашга қаратилган нафақат иқтисодий, сиёсий омиллар, балки маънавий асосларнинг ҳам ниҳоятда мустақам заминга таянишини яққол кўрсатиб турибди.

Масаланинг бу жиҳатини тадқиқ қилган баъзи олимлар самарали ёшлар сиёсати Ғарб цивилизациясининг бир неча асрлик тараққиёти натижаси ва бугун унинг ютуқлари ушбу соҳада акс этмоқда деб ҳисоблайдилар. Аммо масалани кенг таҳлил қилиш, айниқса Шарқ қомусий олимларининг меросини чуқур ўрганиш, бу қарашларнинг бир томонлама хусусиятга эга эканлиги, уларда кўпроқ европамарказчилик тенденциялари устиворлигини яққол кўрсатади. Шу билан бирга, таҳлил Шарқ халқларига хос ёшлар тарбияси тамойиллари ва бу соҳада узоқ тарихий тараққиёт натижасида шаклланган маънавий омиллар ва урф-одат ҳамда миллий анъаналар Янги Ўзбекистонда

ёшларга доир давлат сиёсатини ташкил қилиш ва амалга оширишнинг муҳим асосларидан бири бўлаётганидан далолат беради. Айни шу маънода, “...Шарқ ...ни теран ўрганиш, шу асосда улуғ маданиятимиз ва кадриятларимиз илдизларини жонлантириш, яқин ўтмишимиздан қолган мафкурадан халос бўлиш, ўзимизнинг асрлар синовидан ўтган, улуғ аجدодларимиз бизга қолдирган миллий мафкура ва тафаккуримизни тиклаш, уни замонавий умумбашарий руҳ билан бойитиш ҳаммамизнинг долзарб вазифамиздир” [3].

Таъкидлаш жоизки, ҳар қандай мамлакатдаги илмий асосланган ва замонавий тамойилларга таянадиган ёшларга доир давлат сиёсатини самарали шакллантириш жараёни жамият ҳаётининг ижтимоий, иқтисодий, сиёсий, ҳуқуқий, маънавий, маданий соҳаларда туб ўзгаришларни амалга оширишни тақозо этмоқда. Бугунги кунда ушбу йўналишдаги хориж тажрибасини ўрганиш, хусусан, Ғарбда чоп этилаётган асарлар таҳлили мазкур жараённинг иқтисодий, ҳуқуқий ва сиёсий жиҳатларига кўпроқ эътибор берилиб, маънавий-ахлоқий асосларига етарли даражада эътибор қаратилмаётганини яққол кўрсатмоқда.

Жамиятнинг иқтисодий таъминланганлиги билан ёки тегишли қонунлар қабул қилинишининг ўзиёқ давлатнинг самарали ёшлар сиёсатини тўла-тўқис шакллантириб қўя олмайди. Бу сиёсатнинг энг муҳим вазифаларидан бири ёшлар онгини, маънавиятини ўзгартириш ва уларнинг янги замонга мос тафаккурини дунёга келтиришдан иборатдир. Бундай ниҳоятда мураккаб ва серқирра вазифани амалга оширишда айнан маънавий омилларнинг ўрни ва аҳамияти айниқса, беқиёсдир.

Ўтмишдан маълумки, инсоният тараққиётининг ривожланиш босқичида маънавият соҳаси ҳамиша долзабр масала сифатида эътибор қаратилган. Аслини олганда, маънавият инсонни ўзлигини англатувчи бетакрор мўъжизавий куч-қудратга эгадир. Маънавият шундай қудратли кучдирки, у миллатимиз, халқимизни буюк ва улуғор мақсадлар сари бирлаштирувчи байроқдир.

Бугун дунё миқёсида шиддат билан қечаётган бундай жараёнлар ижтимоий ҳаётнинг барча жабҳаларига, жумладан, маънавий-маърифий соҳаларга ҳам жиддий таъсир ўтказмоқда. Мана шундай мураккаб бир шароитда тинчлик, барқарорликни асраш, мустақилликни мустаҳкамлаш ҳар бир давлат олдида турган устувор вазифалардан бири бўлиб қолмоқда. Бугунги кунда мамлакатимизда аниқ мақсадга йўналтирилган маънавий-маърифий ишларни тизимли ташкил этиш борасида самарали ишлар қилинмоқда.

Глобаллашув жараёнларининг шиддатли тус олиши дунё миқёсида тинчлик ва барқарорликка қарши янги таҳдид ва хатарларни тобора

кучаётганлигини намоён этмоқда. Зеро, дунёда содир этилаётган бундай мураккаб ва таҳликали вазиятни кескин тус олиши ҳар қандай халқ, миллат, жамият ва давлат ҳаётида мунтазам сезгир, хушёр ҳамда огох бўлиш борасида жиддий фикрлашни тақозо этмоқда. Айниқса, бугунги глобаллашув шароитида халқ ва миллатнинг маданияти ҳамда маънавиятига раҳна солиш орқали уни издан чиқаришга бўлган ҳаракатлар тобора ойдинлашмоқда.

Шу боис, ота-боболаримиз қадимдан бебаҳо бойлик бўлмиш маънавият ва маърифатнинг ёшлар тарбияси, инсон камолоти ва миллат равнақининг энг асосий шартларидан бири деб, билганлари бежиз бўлмаган. “Хужжатул Ислому” Имом Абу Ҳомид ал-Ғаззолий “Кимёи саодат” асарида таъкидлаганидек: “Инсон фаришта ва ҳайвон орасидаги маҳлуқдир. Ҳайвон ривожланмайди, чунки унинг камолот қуввати йўқ. Фаришта ҳам ривожланмайди, чунки унинг ўзи пок илоҳий нурдан иборат, Чунки инсонлардагина ривожланиш, руҳий камолот ҳислати мавжуд”[4].

Маънавий тарбия – тараққиёт тақозоси, жамият ривожининг ўзига хос омили экани шубҳасиз. Аммо айна вақтда у ёшларнинг ахлоқий қиёфаси, қалби ва онгини эгаллаётган тамойиллар мазмун-моҳиятини белгилайдиган, яъни, шаклланиб келаётган авлоднинг маънавиятига катта таъсир қиладиган, бу соҳадаги маънавий мезонларни шакллантирадиган ва мустаҳкамлайдиган энг муҳим омиллардан биридир.

Узлуксиз ва кенг қамровли бу жараён туфайли мамлакатимиз аҳолиси, эндигина ҳаётга кириб келаётган ёшларимизни ёт ва бегона ғоялар таъсиридан ҳимоялаш, уларда мустақиллик тафаккури ва замонавий дунёқарашни шакллантириш давлатимиз сиёсатининг ниҳоятда долзарб жабҳаларидан бирига айлантормоқда. Аммо, бу соҳада муаммолар йўқ, деб бўлмайди, амалга оширилиши лозим бўлган долзарб масалалар ҳам талайгина.

Шу маънода, 2021 йил 26 мартдаги Ўзбекистон Республикаси Президент Шавкат Мирзиёевнинг “Маънавий-маърифий ишлар самарадор-лигини ошириш ва соҳа ривожини янги босқичга кўтариш тўғрисида”ги ПҚ-5040 сонли Қарорида таъкидланганидек мамлакатимизда амалга оширилаётган кенг қамровли ислоҳотлар ва бунёдкорлик ишлари натижасида халқимизнинг онгу тафаккури, дунёқараши ўзгармоқда. Юртимизда ҳуқуқий давлат, фуқаролик жамиятини барпо этишда “Миллий тикланишдан – миллий юксалиш сари” деган ҳаётбахш ғоянинг аҳамияти тобора ортиб бормоқда[1].

Айнан, бугунги кунда мамлакатимизда “Миллий тикланишдан - миллий юксалиш сари” ғояси асосида Ўзбекистон тараққиётнинг янги даврига қадам қўйгани, амалга оширилаётган кенг кўламли ижтимоий-иқтисодий ва

маънавий-маърифий соҳалардаги ислоҳотлар энг авалло, юртимиз тараққиётига замин яратмоқда. Юртдошларимиз, айниқса ёш авлод қалбида Ватанимиз тақдири ва келажаги учун дахлдорлик ва масъулият хиссини ошириш, ёт ғояларга қарши мафкуравий иммунитетни шакллантиришга қаратилган тарғибот тизими шаклланди.

Ўтмишдан маълумки, бир халқни ўзига тобе қилишни истаган кучлар аввало уни ўзлиги, тарихи, маънавияти ва маданиятидан жудо қилишга алоҳида эътибор қаратишган. Зеро, маънавий жиҳатдан забт этилган ҳар қандай халқни маданий-маънавий тараққиётини бўғиб қўйиш истилочи, босқинчи мамлакатларнинг мустамлакачилик тартибларини сақлаб туриш ва мустаҳкамлашнинг азалий, тарих синовидан ўтган анъанавий усулларида бири бўлиб ҳисобланади. Истилочи мамлакат итоат қилдирилган халқларни бора-бора ўзига сингдириб юборишни, бунинг учун ўз мафкураси ва ғояларини уларга мажбуран жорий этиш, маданиятига раҳна солиш орқали маънавий жиҳатдан тараққий этишига йўл қўймасликни ўз сиёсатининг “асосий мақсади” сифатида эътибор қаратган.

Мазкур фикрларни бундан 2700 йил олдин яшаган қадимги Хитой донишманди Конфуций ўз императорига шундай “маслаҳат” берган экан: “Ҳоқоним, агар бирор мамлакатни забт этиб, у ерда узоқ ҳукмронлик қилмоқчи бўлсангиз, даставвал ўша ерда яшаётган халқни ўз тарихи маданиятидан маҳрум этинг, маънавий қашшоқлик ҳолатига учраган халқ уюшмайди, ички низолар гирдобига ўралади, сизга қаршилиқ кўрсата олмайди. Бундай ҳолга келган халқни, мамлакатни идора қилиш осон кечади”[5], - дея таъкидлаб ўтгани эътиборга моликдир. Бинобарин, маданият ва маънавиятни барбод этиш, миллий тил, урф-одатларни тараққий этишига изн бермаслик итоат этирилган халқни жиловда ушлаб туришнинг энг зарур ва нозик йўлларида бири эканлигини истилочи яъни босқинчилар доимо жуда яхши англаган. Айнан, мазкур омилларни доимо эътиборда тутган мустамлакачи ва босқинчилар Хитой донишманди айтган “маслаҳат”ни олдиндан режалаштириб қўйишади. Зеро, маданият, маънавият ва маърифатга таҳдид солиш орқали халқнинг, мамлакатнинг маънавияти ва маърифатини барбод этиши оқибатида ҳар қандай халқ, миллат эътиқодсизлик гирдобига маҳкум бўлади. Шу тариқа, маънавияти издан чиққан бундай ўлкада, мамлакатда омманинг оломонлашуви, сиёсий манкуртлик, бепарволик авж олиши оқибатда халқнинг менталитети миллий ғурур, ифтихор, миллий кадриятлар аста-секин заифлаша бошлайди.

Ваҳоланки, ана шундай ўлкани, мамлакатни, унинг халқини мустамлакачилик кишанларда ушлаб туриш, итоаткор қулга айлантериш анча

осон ва “силлик” кечади. Бугун дунё шиддат билан ўзгариб бормоқда. Айниқса, мафкура полигонларида ғоявий – мафкуравий курашнинг тобора авж олиши ёшлар онги ва қалбини экспанция (забт этиш) этишга замин яратмоқда. Шу тариқа, маънавий тубанлик таъсири оқибатида маданиятсизлик, эътиқодсизлик каби бир қатор “таълимотлари” ошқора баъзан эса яширин тарзда тарғиб этилмоқда. Натижада, миллий рух, миллатнинг ўзига хослиги ва унинг асрий қадриятларига раҳна солиш орқали зимдан емиришга замин яратилмоқда.

Глобаллашув шароитида мазкур иллатнинг ижтимоий намоён бўлиши муайян минтақа ва мамлакат аҳолиси онги, қалбини забт этмоқда. Натижада, мазкур иллат асл маънавий қадриятларни таназзул сари етаклаб, ҳар бир ҳалқ ва миллатнинг ўз маданияти, маънавияти ва қадриятларини инкор этиши орқали ёшлар онгида бир-бирига мутлақо зид бўлган дунёқарашни шакллантирмоқда. Шунини алоҳида қайд этиш жоизки, маънавият - халқимиз орномусини уйғотувчи бекиёс куч, озодлик, ватанни севишга ундовчи даъваткор туғёндир. Бугунги замон шиддати ҳар қайси миллат, халқни келажақда ўзлигини сақлаб қолиш учун энг аввало, маънавият масаласига бўладиган таҳдидлардан мунтазам огоҳ, сезгир ва хушёр бўлиш борасида кечиктириб бўлмас асосий масаласа сифатида долзарб вазифаларни кўймоқда.

Ёш авлоднинг маънавий оламини юксалтириш, уни миллий ва умуминсоний қадриятлар руҳида тарбиялаш, унинг қиёфасида юксак ахлоқий тамойилларни шакллантириш масаласи давлатнинг ёшларга доир сиёсатидаги энг долзарб вазифаларидан биридир. Айни пайтда, бугунги кунда ушбу сиёсат доирасида замонавий билим, интеллектуал салоҳият ва илғор технологияларни ўзлаштирган баркамол авлодни шакллантиришда кўплаб омиллар қатори, маънавий таъсир усуллари ва ахлоқий тарбия воситаларидан самарали фойдаланиш масалалари ҳам ниҳоятда муҳим аҳамият касб этмоқда. Шунинг билан бир қаторда, барча таълим муассаслари қатори мактабларда ҳам “Ўқувчи-ёшларни турли маънавий таҳдидлардан асраш учун у шаклланаётган оилавий муҳитнинг таъсирини кучайтириш лозим. Оила муҳитида ота-оналарнинг масъулиятини янада ошириш, ўқувчи-ёшлар маънавиятини шакллантиришда барча таълим муассасаларининг ўқитувчилари, синф раҳбарлари ҳамда маънавий-маърифий ишлар бўйича раҳбар ўринбосарларининг ролини ошириш айти ахборотлашган даврда ўта муҳим ҳисобланади. Шунингдек, таълим муассасаси, оила ва маҳалла ижтимоий институтларининг оммавий ахборот воситалари билан ҳамкорлигини кучайтириш лозим”[6].

Шу маънода, ҳар қандай даврда ҳам, унинг амалга оширилиши, чуқур диалектик жараён бўлиб, муттасил ўзгаришлар ва янгиланишларни назарда тутиш зарурлигини англатади. Президентимиз Шавкат Мирзиёевнинг қуйидаги фикри ёшларга оид давлат сиёсатининг бугунги кундаги энг асосий мақсад-муддаолари ва устивор йўналишларини аниқлаш ва англашда ниҳоятда муҳим назарий дастуруламал бўлиб ҳисобланади: “Бундай кескин ва таҳликали шароитда биз ота-оналар, устоз-мураббийлар, жамоатчилик, маҳалла-қўй бу масалада ҳушёрлик ва огоҳликни янада оширишимиз керак. Болаларимизни бировларнинг қўлига бериб қўймасдан, уларни ўзимиз тарбиялашимиз лозим. Бунинг учун ёшларимиз билан кўпроқ гаплашиш, уларнинг қалбига кулоқ солиш, дардини билиш, муаммоларини ечиш учун амалий кўмак беришимиз керак. Бу борада ёшлар билан ишлашга алоҳида эътибор қаратишимиз зарур. Бу вазифаларни амалга оширишда биз асрлар мобайнида шаклланган миллий анъаналаримизга, аجدодларимизнинг бой меросига таянамиз. Фарзандларимиз, айниқса, қиз болаларнинг замонавий билим ва касб-ҳунарларни, хорижий тилларни эгаллашлари, ҳар томонлама соғлом ва баркамол бўлиб, ҳаётдан муносиб ўрин топишлари учун барча куч ва имкониятларимизни сафарбар этамиз”[2].

ХУЛОСА

Ушбу фикрдан кўринадики, айнан ёшлар сиёсатини амалга оширишда юксак маънавиятли кишиларни, яъни маънан баркамол авлодни шакллантирмай туриб, бугунги мустақиллик даврига мос ёшларга хос бўлган кадриятлар, идеаллар ва тамойилларни қарор топтириб бўлмайд.

Ўзбекистоннинг сўнгги йилларидаги тажрибасини таҳлил қилиш мамлакатимизда бу масалага алоҳида эътибор қаратилаётганлигини кўрсатади. Шу соҳада қабул қилинган қонун ва қарорлар, фармон ва ҳукумат ҳужжатларида ёшларга доир давлат сиёсатини самарали амалга ошириш жараёни аввало, бутун жамият миқёсида маънавиятни юксалтириш учун амалга оширилаётган ислохотларда намоён бўлмоқда.

Фойдаланилган адабиётлар (REFERENCES)

1. Раматов, Ж.С., Баратов, Р.Ў., Кушаков, Файзулла Абдуллаевич, Валиев, Л.А., & Хасанов, М.Н. (2022). ТРАНСПОРТ ТИЗИМИ ТАРАҚҚИЁТ БОСҚИЧЛАРИ (ЎЗБЕКИСТОН ТЕМИР ЙЎЛ ТРАНСПОРТИ МИСОЛИДА). *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (9), 606-612.

2. Ramatov, J., Umarova, R., Baratov, R., Jurabayev, N., & Artikova, B. (2022, June). Constructive and optimal solutions for the formation of a stable ecological situation in the Aral Sea region of Uzbekistan. In AIP Conference Proceedings (Vol. 2432, No. 1, p. 030113). AIP Publishing LLC.
3. Baratov, R. (2021). Prospects of Higher Education System (on the Example of Uzbekistan). *International Journal on Orange Technologies*, 3(3), 128-131.
4. Баратов, Р. Ў. (2022). ТРАНСПОРТ ТИЗИМИДА ТАЪЛИМ ИСЛОҲОТЛАРИ ВА ИСТИҚБОЛЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 3(TSTU Conference 1), 90-95.
5. Baratov, R. U. (2019). INTEGRATION OF A SCIENCE, FORMATION, AND MANUFACTURE IN THE COURSE OF PROFESSIONAL TRAINING. In *ОБЩЕСТВЕННЫЕ НАУКИ В СОВРЕМЕННОМ МИРЕ: ПОЛИТОЛОГИЯ, СОЦИОЛОГИЯ, ФИЛОСОФИЯ, ИСТОРИЯ* (pp. 51-54).
6. Baratov, R., & Uzbekova, S. (2022). INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRODUCTION IN THE PROCESS OF TRAINING. *World scientific research journal*, 4(2), 7-11.
7. Baratov, Rashid, and Sadokat Uzbekova. "INTEGRATION OF SCIENCE, EDUCATION AND PRODUCTION IN THE PROCESS OF TRAINING." *World scientific research journal* 4.2 (2022): 7-11.
8. Ramatov, J., Baratov, R., Jurabayev, N., Umarova, R., & Mamajanova, G. (2022, June). Evolution of railway construction development in Uzbekistan: Past and prospects. In AIP Conference Proceedings (Vol. 2432, No. 1, p. 030011). AIP Publishing LLC.
9. Ramatov, J., Umarova, R., Baratov, R., Khasanov, M., Sulstonov, S., & Kushakov, F. (2022). PROBLEMS OF INFLUENCE OF ISLAM ON CONSCIOUSNESS TRANSFORMATION. *Academic research in educational sciences*, 3(10), 591-597.
10. Baratov, R., Nuriddinov, S., Tokhtaboev, E., & Achilova, G. (2022, June). "One belt-one road" initiative-as a modern transport logistics. In AIP Conference Proceedings (Vol. 2432, No. 1, p. 030058). AIP Publishing LLC.
11. Абдурашидова, Нилуфар Абдурашидовна, & Ҳасанов, М. (2022). ЁШЛАР ДУНЁҚАРАШИДА ДИН ВА АХЛОҚНИНГ ЎЗАРО МУТАНОСИБЛИГИ. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (10), 1226-1235.
12. Ramatov, J.S., Valiev, L.A., Xasanov, M.N. XIX ASRDA HINDISTONDAGI IZHTIMOIY - FALSAFIY JARAYONLAR // ORIENSS. 2022. №6. URL:

<https://cyberleninka.ru/article/n/hih-asrda-indistondagi-izhtimoiy-falsafiy-zharayonlar> (kirish 12/11/2022).

13. Ж. С. Раматов, & М. Ҳасанов (2022). ШАХС ДИНИЙ ДУНЁҚАРАШИНИНГ ШАКЛЛАНИШИДА ИЛМНИНГ АҲАМИЯТИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (7), 35-39.

14. Жуманиёз Султонович Раматов, Машкура Инамжанована Рахимова, & Миршод Нўъмонович Ҳасанов (2022). МАФКУРАВИЙ ТАҲДИДЛАРНИ ОЛДИНИ ОЛИШДА ИСЛОМИЙ ҚАДРИЯТЛАРНИНГ ЎРНИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (6), 1031-1036.

15. З. Н. Бобошев, М.Н.Ҳасанов, & Э.А.Нуруллаев. (2022). АБУ НАСР ФОРОВИЙНИНГ ПЕДАГОГИКА ФАНИНИНГ АСОСЧИСИ СИФАТИДА . *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS*, 4(3), 108–115. Retrieved from <http://wsrjournal.com/index.php/new/article/view/623>

16. Ж. С. Раматов, М. Ҳасанов, & Лочин Азаматович Валиев (2022). АУРОБИНДО ГҲОШ ҲАЁТИ ВА ИЛМИЙ ФАЛСАФИЙ МЕЪРОСИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (6), 1161-1169.

17. J. S. Ramatov, M. Hasanov AL-FAROBIIY SIYOSIY DAVRAN VA IJTIMOIIY-MADANIY ANVOL // *Pedagogik fanlarda akademik tadqiqotlar*. 2022 yil. 6-son. URL: <https://cyberleninka.ru/article/n/al-farobiy-davridagi-siyosiy-va-izhtimoiy-madaniy-vaziyat> (kirish sanasi: 12.11.2022).

18. М.Н.Ҳасанов, А.А.Азимбаев, Ҳалилов Ў., & Каримов Б. (2022). АБУ НАСР ФОРОВИЙНИНГ ШАХС МАЪНАВИЙ КАМОЛОТИГА ДОИР ҚАРАШЛАРИ . *JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS*, 4(3), 147–153. Retrieved from <http://www.wsrjournal.com/index.php/new/article/view/629>

19. Ж. С. Раматов, & М. Ҳасанов (2022). МАФКУРАВИЙ ТАҲДИДЛАРНИ ОЛДИНИ ОЛИШДА АХЛОҚИЙ ТАРБИЯНИНГ АҲАМИЯТИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (6), 952-956.

20. Ramatov, J.S., & Khasanov, M.N. (2022). ANALYSIS OF THEORETICAL MODEL OF INNOVATION INVOLVEMENT IN EDUCATIONAL PRACTICE. *Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences*, 2 (6), 937-942.

21. Раматов, Ж. С., Муратова, Д., Султанов, С. Ҳ., Тухтабоев, Э., Кушаков, Ф., & Ҳасанов, М. Н. (2022). ИЖТИМОИЙ АДОЛАТ ВА ҚАДРИЯТЛАР ПЛЮРАЛИЗМИ. *World scientific research journal*, 8(1), 102-108.

22. Ж. С. Раматов, Л. А. Валиев, & М. Н. Ҳасанов (2022). АУРОБИНДО ГҲОШ ТАЛҚИНИДА ИНСОН БОРЛИҒИНИНГ АНТРОПОЛОГИК ЖИҲАТЛАРИ. *Academic research in educational sciences*, 3 (6), 688-695.

23. Жўрабоев, Н. Ю., Кушаков, Ф. А., Султанов, С. Ҳ., & Хасанов, М. Н. (2022). КОНФУЦИЙЛИК ХУСУСИЯТЛАРИДАН ХИТОЙ ФАЛСАФАСИНИНГ КЕНГАЙИШИ. World scientific research journal, 9(2), 37-42.
24. Ruzigul, U., Nasirjan, J., Dilmurodkhakim, A., Mirshod, H., & Urozboy, E. (2020). Rationale and history of human reflections in the muslim philosophy. International Journal of Advanced Science and Technology, 29(5), 1453-1458.
25. Раматов, Ж. С., Эрнийёзов, У. К., Султанов, С. Ҳ., & Хасанов, М. Н. (2022). САНЪАТНИНГ ТАРИХИЙ-ФАЛСАФИЙ АСОСЛАРИНИНГ БУГУНГИ КУНДАГИ АХАМИЯТИ. World scientific research journal, 9(2), 65-70.